

WARSZAWSKI SZCZYT NATO PROJEKCJĄ SOJUSZNICZEGO BEZPIECZEŃSTWA¹

Słowa kluczowe: Bezpieczeństwo, paradygmat, zagrożenia, Szczyty NATO, poziom aspiracji, proces planowania obronnego, proces planowania sił,

Key words: Security, threat, NATO summits, the level of ambition, defence planning process, force planning process

Wstęp

Percepcja zagrożeń

Niejednokrotnie analiza zagrożeń, według przyjętych typologii, poza kryteriami woj-skowymi, wymaga antropologicznych studiów w dochodzeniu do ich genezy i istoty, np. fenomen tzw. Państwa Islamskiego ogłoszonego jako Kalifat (Dereń, 2014)². Obok wy-zwań, szans i ryzyka wymienianych jako żywotne dla sojuszników również zagrożenia są identyfikowane w tak ważnych dokumentach analitycznych jak studyjny raport charak-teryzowany jako ZAPEWNIONE BEZPIECZEŃSTWO, DYNAMICZNE ZAANGAŻO-WANIE, (NATO, 2020).

Po raz pierwszy, co zainicjowano przed szczytem lizbońskim (2010), poinformo-wano, że NATO systematycznie skupia się na działaniach w obszarach, które w rosną-cym stopniu będą wpływać na bezpieczeństwo państw członkowskich po obu stronach Atlantyku. Przyjęto, że główne zagrożenia to: terroryzm, cyberataki, zagrożenia w ob-szarze dostaw energii oraz proliferacja broni masowego rażenia i środków jej przeno-szenia. Jako szczególne zagrożenie jest rozpatrywany przez planistów przypadek do-siępowości (A2/AD – *Anti-Access/Area Denial*), a dotyczy przesmyku suwalskiego, co

¹ Jest to ostatni tekst dr. Jerzego Derenia, przekazany redaktorowi naczelnemu, jako zbiór przemyśleń po „szczycie” NATO w Warszawie. Nagła śmierć nie pozwoliła Mu na nadanie temu artykułowi ostatecznej formy. Redakcja zdecydowała się na opublikowanie go w tej wersji, jako wyraz szacunku i dowód pamięci o Jego roli w funkcjonowaniu Rocznika na rynku wydawniczym.

² Fenomen Państwa Islamskiego oraz inne opracowania wynikające z procesu badawczego zainicjo-wanego na seminarium Ambasady Iraku w Polsce oraz na zaproszenie Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych Republiki Iraku, Warszawa – Bagdad 2014. Autor publikował sumaryczne analizy na temat Państwa Islamskiego na stronie think tanku „fundacja polskie forum bezpieczeństwa” patrz: <http://www.fpfb.pl/publications> (dostęp: 02.03.20015).

przedstawiono schematycznie na mapie zagrożonego regionu na mapie 1. Do niedawna, klasyfikowano to zagrożenie klauzulą „niejawne”.

Według amerykańskiego dziennika „FT”, „szpica” NATO byłaby narażona na atak i rozbicie już na etapie rozmieszczenia w tej części Europy, co stawia pod znakiem zapytania jej skuteczność (ONET, 2016). „FT” w artykule przytoczył wypowiedź jednego z generałów Sojuszu, który stwierdził, że siły VJTF po przetrzuceniu „na wschód od Odry” – zostałyby „zalne” przez siły wroga zanim w ogóle zdążyłyby osiągnąć gotowość bojową zgromadzonego potencjału mogącego pokonać rosyjskie zdolności wynikające z koncepcji A2/AD (DEFENCE24, 2016). Należy również przyjąć za argument bardzo rozbudowane poglądy amerykańskie na A2/AD, że wymienione poniżej zdolności mogą stwarzać zagrożenie w myśl strategii antydoświadczeniowej (*Anti-Access/Area Denial Capabilities*) w przyszłościowych operacjach połączonych (A2/AD, 2016, s. x). :

- systemy precyzyjnego rażenia dalekiego zasięgu (zagrożenie dla portów i lotnisk);
- nabrzeżne środki anty-okrętowe (łódzie podwodne, uzbrojone poduszki, inteligentne miny nabrzeżne);
- technologicznie zaawansowana OPLLOT (zdolna zwalczać rosyjskie S-400 (SA-21) SAM, proliferacja technologicznie zaawansowanych ręcznych zestawów PLOT);
- nabrzeżna artyleria dalekiego zasięgu i systemy rakietowe (zagrożeniem systemy o zasięgu powyżej 50 km dla bazowania marines w portach i na lotniskach).

Wymagania stawiane strukturze sił NATO

Dla dyskusji problemu zdolności – w kontekście – <wymagane *versus* posiadane>, konieczne jest odniesienie się do decyzji szczytu waszyngtońskiego z 1999 roku po którym władze wojskowe NATO (IMS International Military Staff) uzgodniły w lipcu 2001 roku, w oparciu o ustalone zasady i wymagania, parametry dla nowej struktury sił NATO (NFS)³. Miała ona zapewnić, że kraje sojusznicze będą posiadały siły zbrojne charakteryzujące się parametrami: szybkiego reagowania, mobilności, wielonarodowości, co będzie połączone ze zdolnością prowadzenia długotrwałych operacji. Kluczowym miało być wyposażenie we własne systemy dowodzenia i kierowania, co stwarzało dla państw z byłego UW przy uzyskiwaniu zaawansowanych technologii bariery nie do pokonania w osiągnięciu interoperacyjności, o systemach utajniania i kryptografii nie wspominając. Dla przykładu USA dzielą się jedynie wszystkimi informacjami wywiadowczymi z partnerami z Kanady, Wielkiej Brytanii, Australii i Nowej Zelandii w tzw. systemie tzw. „pięciu oczu” (FVEY)⁴. Utajniane urządzenia NATO (CRONOS) nie są kompatybilne z taktycznymi czy strategicznymi systemami USA, co rodzi paradoksy w trakcie pracy „naftowców” spoza FVEY na amerykańskich stanowiskach w sojuszniczych czy koalicyjnych misjach. Wracając do struktury sił NATO, w dekadę później, po szczycie waszyngtońskim, na szczycie lizbońskim w październiku 2010 roku Szeferowie

³ http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69718.htm 2/3 (dostęp: 12.05.2016).

⁴ History of 5-Eyes – explainer: <https://www.theguardian.com/world/2013/dec/02/history-of-5-eyes-explainer> (dostęp: 04.06.2016).

Państw i Rządów zgodzili się przyjąć bardziej uproszczoną (płaską – mniej poziomów) strukturę dowodzenia NATO (NCS), która powinna charakteryzować się elastycznością, efektywnością, mniejszym stopniem skomplikowania, i łatwością jej implementacji, co często się zdarza gdy „przeteoretyzowane”, lub zbyt ambitne koncepcje nie dają się przenieść na grunt praktyki wojskowej (Young, 1997a, 1997b). Należy podkreślić, że bardziej niż kiedykolwiek wcześniej, do wypełnienia przyjętych ustaleń zawartych w Poziomie ambicji NATO (NLoA)⁵, ustalonym na etapie procesu planowania obronnego (NDPP)⁶, konieczne jest oparcie się na zdolnych do reagowania siłach (formacjach) ze struktury sił NATO (NFS). Ta struktura sił jest fundamentem potencjału NATO, i bywa że budzi niezrozumienie, gdy osiągnięcia zdolności smart defence musi być obwarowywane ekstra wymaganiami planistów NATO. Postrzeganie całego zła w nieefektywnym planowaniu w NATO budzi wrażenie, że kraje sojusznicze osiągając wymagane zdolności nie robią tego dla przede wszystkim dla swojego, jak i sojuszniczego bezpieczeństwa (Lorentz, 2012). Wypełnianie zadań planistów determinuje efektywność zdolności operacyjnych NATO w przyszłych działaniach. Dla wyjaśnienia, w strukturę sił NATO wchodzi formacje narodowe oraz wielonarodowe (Balcerowicz, s. 123-140), oraz Dowództwa (Kwatera) oddane do dyspozycji Sojuszowi (Kręciński, Wolejszo, 2013 s. 263–303), oddane do dyspozycji Sojuszowi na stałe lub tymczasowo z ustalonymi wymaganiami dotyczącymi kryteriów gotowości (Dereń, 2008). Stanowią one „pakiet” o różnym przeznaczeniu bojowym np. pododdziały chemiczne OPBMAR, lub inżynierskie budowy mostów, eskadry śmigłowców bojowych, transportowych lub wsparcia SAR, pododdziały wojsk lądowych czy specjalnych, jednostki pływające, elementy infrastruktury: lotniska, porty, składy paliwowe itp. dostępne w różnych stopniach gotowości do elastycznego wykorzystania w prowadzeniu długotrwałych operacji w całym spektrum konfliktu. (Banasik, 2015)., (Smith, 2010)., (Marszałek, 2013)., (Mickiewicz, Kubiak, 2008ab).

Przeznaczenie struktur sił NATO

Mobilne dowództwa ze *struktury dowodzenia* NATO (NCS) z dużym prawdopodobieństwem będą rozwijane po decyzji Rady Północnoatlantyckiej (NAC) w trakcie początkowej fazy prowadzonej operacji, jak i dla zapewnić systemu dowodzenia i kierowania dla stałych zadań. Zaś *struktura sił* NATO dostarcza dodatkowe oraz kolejne zdolności Dowództw Połączonych, większość Taktycznych Systemów Dowodzenia i Kierowania, oraz *siły*, czyli wojsko z krajów członkowskich z pełnym wyposażeniem (całe zaplanowane ugrupowania zgłoszone do wykorzystania w procesie DPQ (Defence Planning Questionnaire – proces niejawny), aby wypełnić wymagania związane z przyjętym strategicznie poziomem aspiracji (NLoA).

⁵ Ilość prowadzonych operacji połączonych (CJ) o określonej skali rozwinięcia (duża lub mała) i intensywności działań (HIC (High Intensity Conflict – wojna, art.5 lub/oraz CRO operacja reagowania kryzysowego. przyp. J.D..

⁶ Patrz: ich podział i kategorie pokazano w niebieskiej ramce. przyp. J.D.

Narodowe kontyngenty są udostępniane dla Sojuszu do operacyjnego rozwinięcia we właściwym stanie gotowości przy wykorzystaniu uzgodnionych mechanizmów proceduralnych przekazania dowodzenia (TOA Transfer of Authority), zgodnie z polityką bezpieczeństwa i procedurami NATO. Siły wyznaczone na misje i operacje NATO powinny być podporządkowane pod zwierzchnictwo Strategicznego Dowódcy Sojuszniczego w Europie (SACEUR - Supreme Allied Commander Europe) i być podległe pod kierownictwo Komitetu Wojskowego (MC Military Committee).

Relacje pomiędzy NCS i NFS muszą gwarantować, że są to powiązania perfekcyjnie zorganizowane i elastyczne w koordynacji działań. Obie struktury pokazano na rysunku 4. Te zależności oparte na interakcjach wymagają, że personel wszystkich Dowództw, który może być użyty do dowodzenia operacją na teatrze działań jest przeszkolony i przygotowany według wspólnych standardów (Dereń, 2008).

Siły o różnicowanych stanach gotowości HRF oraz FLR

Aby zapewnić elastyczność prowadzenia pełnego zakresu misji, uwzględniając dostępność *sił sojuszniczych*, czyli narodowy *force pool*, np. SZRP, dla dowódców NATO, Dowództwa i siły mogą być w dalszej kolejności rozdzielone na dwa rodzaje. Zależy to od tego jaki prezentują rodzaj gotowości: *siły o wysokiej gotowości* (HRF – *High Readiness Forces*) i *siły o niskiej gotowości* (FLR – *Forces of Lower Readiness*) HRF i FLR tworzą razem *siły o różnicowanej gotowości* (GRF – *The Graduated Readiness Forces*). Dowództwa tych *sił o różnicowanej gotowości* (GRF) wydzielają podporządkowane formacje (jednostki) z niezbędnymi środkami systemów Dowodzenia i Kierowania (C2 *Command and Control*) (Dereń, 2008, 2009).

Dowództwa o różnicowanej gotowości GRF HQs

Gotowości HRF do rozwinięcia powinna się mieścić w zakresie od 0 do 90 dni i w HRF powinno być ugrupowanie z sił głównych zdolne do rozwinięcia i natychmiastowej reakcji w czasie od 0 do 30 dni - w ramach Sił Odpowiedzi (NRF - NATO Response Force). FLR powinny się charakteryzować gotowości wahającą od 91 do 180 dni, przeznaczeniem do zamiany personelu z rozwiniętych już w operacji Dowództw. Struktura NFS składa się z formacji (zdolności) składających się z Dowództw połączonych (GRF HQ), i rodzajów wojsk: lądowych, powietrznych, morskich i sił specjalnych i innych bojowych ugrupowań oraz wsparcia, np. CIS, OPBMAR czy OPL, i odpowiednich oddziałów zabezpieczenia, np. MPS, remonty, wg polskich standardów logistyka.

Rezultaty Procesu Planowania Obronnego NATO (NDPP)⁷ gwarantują, że wszystkie wymagalne zdolności są gotowe do udostępnienia przez kraje sojusznicze (indywidualnie, wielonarodowo lub zbiorowo[koalicyjnie]) w wymaganej ilości, jak również w od-

⁷ Autor pracował w SHAPE (1999–2002) na stanowisku analityka i planisty strategicznego uczestniczył w ramach zespołu certyfikacyjnego (DHQTF Deployable Headquarters Task Force) w procesie IOC/FOC GRF (L) HRF – FLR.

powiedniej jakości, w tym, w ustalonym stanie gotowości, np. hipotetycznie: *n* polskich F-16 uzbrojone w Z, wraz z personelem naziemnym (betonowym) dostępne na lotnisku X w kraju Y (GRIDS) o DTG (czas operacyjny).

Połączone Dowództwa (GRF HQ) zdolne dowodzić operacją połączoną o różnych skalach zapewniają (dostarczają) mobilne połączone środki i systemy Dowodzenia i Kierowania (CJ CIS C2) równoległe ze zdolnościami uzyskiwanymi ze Struktury Dowodzenia NATO (NCS), włączając w to ich Połączona Grupę Wsparcia Logistycznego (JLSG HQ Joint Logistic Support Group). Takie zdolności są obecnie dostępne i osiągalne w zasobach GRF (Land) HQs. Natomiast zdolności NATO w obszarze – Wielonarodowych Połączonych, Chemiczno, Biologiczno, Radiologicznych Zadaniowych Sił Obronnych, {(CJ-CBRND-TF) – NATO's Combined Joint CBRN [Chemical, Biological, Radiological, Nuclear] Defence Task Force} – zapewniają wysokiej gotowości wielonarodowe połączone mobilne jednostki CBRN dla wsparcia operacji prowadzonych przez NRF lub inne Dowództwa NATO bądź dla prowadzonych już misji. Mobilne Dowództwa Lądowe mogą dowodzić i kierować (C2) przydzielonymi siłami (związki taktyczne i oddziały) do szczebla Korpusu (ok. pięciu Dywizji i 10 Brygad, jednostki korpusne wsparcia i zabezpieczenia działań (CS & CSS).

NATO może wykorzystać (Certyfikacja DHTF) następujące lądowe Dowództwa Sił o Wysokiej Gotowości:

- The Allied Rapid Reaction Corps (ARRC) HQ in Gloucester, United Kingdom;
- The Rapid Deployable German-Netherlands Corps HQ in Munster, Germany;
- The NATO Rapid Deployable Corps-Italy HQ in Solbiate Olona;
- The NATO Rapid Deployable Corps-Greece HQ in Thessaloniki;
- The NATO Rapid Deployable Corps-Spain HQ in Valencia, Spain;
- The NATO Rapid Deployable Corps-Turkey HQ in Istanbul;
- The Rapid Reaction Corps-France HQ in Lille;
- The EUROCORPS HQ in Strasbourg, France, sponsored by Belgium, France, Germany, Luxembourg and Spain. EUROCORPS HQ has a different international military status and is available to NATO through a technical arrangement with Allied Command Operations (ACO).
- The Multinational Corps HQ North-East in Szczecin, Poland, sponsored by Denmark, Germany and Poland (in the process of increasing readiness as HRF)⁸;

Mobilne Dowództwa Marynarki Wojennej są zdolne dowodzić i kierować wydzielonymi siłami do szczebla Sił zadaniowych NATO mając do dyspozycji pięć Dowództw Morskich:

- Headquarters Commander Italian Maritime Forces;
- Headquarters Commander French Maritime Forces;
- Headquarters Commander Spanish Maritime Forces;
- Headquarters Commander United Kingdom Maritime;
- Headquarters Commander Striking and Support Forces NATO in Lisbon, Portugal;

⁸ Certyfikacja DHQTF zwana obecnie „akredytacją” jest kierowana przez LANDCOM Izmir Turcja. przyp. J.D.

Dla operacji reagowania kryzysowego (CRO) struktury dowodzenia i kierowania siłami lotniczymi (ACC Air Command and Control) są oparte na zasadach funkcjonowania Komponentu Połączonych Sił Powietrznych (JFAC *Joint Force Air Component*). Państwa Członkowskie NATO zapewniają wysłanie personelu w ramach proces wsparcia załóżkami, w celu uzupełnienia stanów osobowych do wymaganego etatu operacyjnego NCS JFAC. Kilka nacji jest w stanie udostępnić ich własne krajowe zdolności funkcjonujące w ramach Poziom Aspiracji NATO (NLoA – *NATO level of ambition*).

Na dzień dzisiejszy Francja, Niemcy, Włochy, Wielka Brytania i USA posiadają w swoich zdolnościach Dowództwa JFAC, przewiduje się, że wkrótce takie zdolności osiągną inne kraje takie jak Hiszpania i Turcja. Natomiast Powietrzny System Wczesnego Ostrzegania i Naprowadzania NATO, (NAEW&CF – *NATO Airborne Early Warning & Control Force*) zapewnia Dowódcom Operacyjnym Sojuszu zdolności do powietrznego śledzenia celów i kierowania walką powietrzną wraz z wyszkolonym personelem, wyposażeniem i gotowością do udziału w operacjach NATO na całym świecie, vide: AWACS w powietrznej defiladzie „powietrznych zdolności NATO” oglądany przez uczestników szczytu i warszawiaków. W niedalekiej przyszłości system adaptacji przepływu strumieni danych DARS (mobilny ARS – *Adaptive Rate System*)⁹ uzupełni NATO AWACS w dziedzinie kontroli środków powietrznych oraz obrony przed pociskami balistycznymi (BMD – *Ballistic Missile Defence*).

Idea powstania sił odpowiedzi NATO (NATO Response Forces)

Koncepcja powstania sił odpowiedzi NATO (NRF NATO Response Force) po raz pierwszy, oficjalnie została ogłoszona w Polsce. We wrześniu 2002 roku w Warszawie, podczas nieformalnego spotkania Ministrów Obrony państw Sojuszu Północnoatlantyckiego (NAC) propozycja ta padła z ust Sekretarza Obrony USA Donalda Rumsfeld’a. Dwa tygodnie później Rada nakazała Władzom Wojskowym NATO (NMA) powzięcie stosownych kroków w zakresie przedstawienia propozycji dotyczącej powstania oraz działania takich sił, co zaowocowało wydaniem przez Komitet Wojskowy (MC) pierwszego dokumentu o NRF¹⁰. Zostały w nim ujęte przyszłe ramy NRF obejmujące takie problemy jak: główne definicje oraz usytuowanie sił i dowództw oraz ich relacje w stosunku do pozostałych, istniejących już struktur NATO. Oficjalne oświadczenie dotyczące powstania NRF zostało ogłoszone podczas szczytu państw członkowskich sojuszu w Pradze (2003). W punkcie 4a deklaracji zdecydowano o ustanowieniu sił składających się z najbardziej zaawansowanych technologicznie oraz posiadających możliwości szyb-

⁹ NATO, NSIP: Budowa możliwości operacyjnych systemu dowodzenia obrony i kontroli przestrzeni powietrznej – z wyodrębnieniem części elektronicznej i części budowlanej. W pakiecie ujęto budowę obiektu nowego systemu dowodzenia obroną powietrzną NATO (ACCS) – stanowisko typu ARS w Krakowie; <http://www.mon.gov.pl/d/pliki/rozne/2016/03/NSIP2.pdf> (dostęp: 10.07.2016).

¹⁰ MCM-159-02, *NATO Response Force*, (dostęp: 30.10.2002). MC 477 (MD), *The NATO Response Force Military Concept*, 10.04.2003. Jawna jest nazwa dokumentów, sama koncepcja, poza informacją na stronie NATO i źródłowymi danymi pozostaje niejawna. przyp. J.D.

kiego przemieszczenia się i rozwinięcia oddziałów oraz pododdziałów pozostających w bardzo wysokiej gotowości bojowej.

W założeniach tych siły musiały posiadać również wysoką zdolność do działania, trwałość, samodzielność działania oraz zawierać w sobie elementy wszystkich rodzajów wojsk. Koncepcja użycia NRF sama w sobie przeznaczona jest do rozwinięcia połączonych wielonarodowych sił (DJTF) (Deployable Joint Task Force) pozostających w określonej gotowości bojowej. NRF mają być integralną, ale oddzielną częścią CJTF. Działać mają również jako katalizator niezbędny do rozwinięcia pozostałych możliwości Sojuszu, jeśli zaistnieje taka potrzeba, oraz jako spójnik pomiędzy już posiadanymi możliwościami operacyjnymi, a nowymi tendencjami koncepcyjnymi i technologicznymi. Generalne zadaniem NRF jest szybka demonstracja siły (nazywana też jako *active presence*) i błyskawicznego rozwinięcia formacji do ugrupowania przewidzianego w ramach art.5 lub CRO, jak i, co niezwykle istotne, być katalizatorem transformacji zdolności Sojuszu. Pierwsza deklaracja o uzyskaniu statusu operacyjności pochodzi z 2003 roku¹¹. Problemy pojawiają się gdy decyzja o użyciu NRF wymaga konsensualnej decyzji politycznej, podejmowanej na zasadzie (*case-by-case*) czyli na zasadzie „przez przypadek” przez Radę Północnoatlantycką (NAC). Ironia losu polega na tym, że analizując ogłoszony na szczycie „kosmiczny status” co mogą NRF, autor sprawdził jaki aktualny zapis zawiera oficjalna strona NATO. Uzyskany zapis brzmi: „The decision to use the NRF requires a consensual political decision, taken on a case-by-case basis by the NAC”¹², co uruchamia znany od lat hamulec, czyli musi się zebrać Rada Północnoatlantycka, ambasadorowie skonsultować ze stolicami, i wówczas będzie podjęta decyzja czy NRF będą rozwinięte. A jest to skomplikowane ugrupowania, składające się z trzech oddzielnie generowanych elementów:

- Dowództwa ze sztabem i środkami systemu Dowodzenia i Kierowania;
- Sił natychmiastowej odpowiedzi (IRF) w składzie do 13.000 sił połączonych (wszystkie rodzaje wojsk) o wysokiej gotowości z puli krajów sojuszniczych;
- Sił odpowiedzi ok. 15.000 wprowadzane do operacji na wezwanie przez Siły natychmiastowej odpowiedzi w razie takiej konieczności.

Jak w każdej operacji NATO, Naczelny Dowódca Sojuszniczych Sił w Europie jest odpowiedzialny za operacyjne rozwinięcie sił NATO. Dowodzenie operacyjne OPCOM NRF odbywa się na przemian z dwóch NATO-wskich Dowództw Sił Połączonych, jednego z JFC w Brunssum (Holandia) i drugiego JFC w Neapolu (Włochy), co jest ukazane na poglądowym diagramie historycznego planu pierwszych dyżurów NRF (czerwona ramka).

¹¹ Autor pracując w NRDC-TU (Turcja – Istambuł) w ramach przygotowania do ćwiczeń EX Allied Response 03, kierował zespołem FG (Force Generation) przygotowującym strukturę HQ i skład wielonarodowego dowództwa NRF szczebla Brygady. <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-to-host-first-nrf-exercise.aspx?pageID=438&n=turkey-to-host-first-nrf-exercise-2003-11-06> (dostęp: 12.07.2016).

¹² The decision to use the NRF requires a consensual political decision, taken on a case-by-case basis by the NAC. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49755.htm# (dostęp: 20.07.2016).

Wyboista droga z Newport do Warszawy

Sojusz, w składzie 28 państw + 1, gdyż poszerzony akcesją Czarnogóry (ang. *Montenegro*) potwierdza raz jeszcze otwartość na spełnianie aspiracji demokratycznych państw w procesie otwartych drzwi, z ofertą MAP – *Membership Action Plan*, zawierającą wiele wymagań oraz wiele inicjatyw doskonalenia procesu planowania i pozyskiwania zdolności, wspólnych projektów RISTA, Obrony Przeciwrakietowej. NATO z różnym powodzeniem utrzymuje dialog poprzez stałe przedstawicielstwa z Rosją na szczepku Rady. Żywe i pełne inicjatyw są relacje Komisji NATO z Ukrainą. Duże znaczenie, z perspektywy operacyjnej transformacji NATO miało przejście Dowództw Strategicznych od odpowiedzialności geograficznej do funkcjonalnej, co wraz z innymi inicjatywami miało miejsce w zapowiedziach poprzednich Szczytów: Praskiego (2003) dla powołania Sił Odpowiedzi (NRF) i ogłoszenia wojny z terroryzmem, Strasburg – Khel (2009) w powrocie Francji do militarnych struktur i decyzji akcesyjnych oraz ogłoszenia prac nad nową koncepcją strategiczną skutkującego przyjęciem koncepcji strategicznej w Lizbonie (Lizbona 2010), Szczyt w Chicago (2012), potwierdził transatlantycki charakter NATO i przekazanie afgańskim siłom bezpieczeństwa odpowiedzialności za kraj, zmiana charakteru misji NATO, zakończenie ISAF i aktywowanie RS, przy pogłębiającym się upadku kraju. Historycznym były deklaracje Szczytu z Walii (Newport 2014) z żądaniem powrotu NATO do korzeni art.5, i odwrótu od polityki *tool box* preferującej ekspedycyjność (pozostała nadal w koncepcji strategicznej, Lizbona 2010 s. 15, Defence and Deterrence) ale mocno deprecjonowanej przez badaczy i praktyków (Kuźniar, 2011, s.158–167). W różnych gorących komentarzach, zagranicznych i krajowych ekspertów (Rotfeld 2016, Ostrowski 2016, Sikorski 2016) przewija się generalne stwierdzenie, że „sojusz wrócił do korzeni” – w rozumieniu przywołania art. 5 o zbiorowej samoobronie, oraz jego podstawowej funkcji wykorzystywanej w czasie „zimnej wojny” czyli odstraszenia. Aby mieć kontekst odniesienia należy przywołać decyzje ze szczytu z Walii (Newport), który we wrześniu 2014 r. zadecydował o doraźnych środkach wzmacniających obronę na swej wschodniej flance. (Kupiecki, 2016, s. 201–202). Przyjęto Plan Gotowości (*Readiness Action Plan*), który zakłada zreformowanie m.in. Sił Odpowiedzi (NRF), przyjmując w ich modułowej strukturze (*mission tailored and task oriented* przyp. J.D. funkcjonowanie ugrupowania (VJTF) zdolnego do przegrupowania, natychmiastowego rozwinięcia i podjęcia działań operacyjnych. Zdecydowano także o podniesieniu gotowości¹³ Dowództwa Wielonarodowego Korpusu Północ-Wschód (MNC-NE) z siedzibą w Szczecinie (Dereń, 2008) oraz o stworzeniu załączków dowództw rozlokowanych w państwach wschodniej flanki NATO na potrzeby szkoleń i operacji wojskowych. Zapowiedziano intensywne ćwiczenia i szkolenie integrujące wszystkie rodzaje wojsk państw członkowskich prowadzą inten-

¹³ Autor uczestniczył w pracach koncepcyjnych powstawania projektu GRF (L) w latach 1999–2004 jako członek zespołu DHQTF oraz brał udział w certyfikacjach IOC i FOC MNC - NE z ramienia Dowództwa Strategicznego SHAPE. Praktyka dowodzi, że uzyskanie statusu HRF jest niezwykle żmudne, trudne i kosztowne oraz wymaga potężnych zasobów technicznych i osobowych, aby sprostać stawianym wymaganiom. (przyp. J.D.)

sywne ćwiczenia i wspólne szkolenia. Oczekiwano, że spotkanie szefów państw i rządów w Warszawie przyniesie nie tylko informację o wdrożeniu tych środków, ale też podejmie decyzje o strategicznej adaptacji zdolności NATO w zakresie kolektywnej obrony, problemu który był wielokrotnie poddawany w wielu dyskusjach o nieefektywności NATO (Atlantic Community, 2016).

W Walii zakładano, że:

- po pierwsze, zostanie zwiększona obecność wojskowa ugrupowań wielonarodowych NATO w państwach wschodniej flanki (komentarz: są to kontrowersyjne zapowiedzi, ponieważ realnie, taka obecność zależy od zadań przewidzianych w niejawnych planach *contingency* (wariantowych);
- po drugie, wybrane kraje dostaną wsparcie stosownej infrastruktury (komentarz: programy NSIP – NATO Security Investment Programme) umożliwiającej składowanie zapasów w postaci UisW przygotowani logistyczne przemieszczania ugrupowań na długotrwały pobyt);
- po trzecie, powiązanie tych przedsięwzięć stosownymi planami użycia wymaganych zdolności w ramach ćwiczeń i treningów adekwatnych do operacyjnego rozwinięcia w operacji obronnej, z możliwością przyjęcia planowanego wzmocnienia (komentarz: *follow on forces* przyp. J.D).

Całość tych działań musi być zabezpieczona wiarygodnymi finansowaniem, i powrotu do zasady, że państwa członkowskie winny realizować swoje zobowiązania do przeznaczania 2% PKB na cele obronne, co można pozostawić bez komentarza, po zapoznaniu się ze statystykami¹⁴. Jakże można wysnuć wstępne wnioski po zapowiedziach i przeciekach medialnych w prasie zagranicznej i krajowej?

Poza deklaracjami *stricte* politycznymi, były też informacje o decyzjach o znaczeniu militarnym dotyczące tworzenia ugrupowań wielonarodowych których struktura jest oparta na dowodzeniu przez państwo ramowe, czy też wiodące (Framework/Lead Nation). Należy przypomnieć, że z dotychczasowych doświadczeń wynika iż tzw. wartość bojowa takich tworzonych (powoływanych) ugrupowań jest oceniana przez analityków wojskowych umiarkowanie, co dyktują dotychczasowe doświadczenia wynikające z prowadzonych operacji przez takie formacje, w odniesieniu do takich czynników jak: proces generowania sił (RUSI, 2005, s. 17–21), narodowych ograniczeń (national caveats), czy też generalnych braków w projekcji wymaganych zdolności (Dereń, 2014, s. 154–166). Same deklaracje nie wystarczą, i oby było to złe proroctwo, ale zapowiedź rozwinięcia bojowych batalionowych modułów bojowych może nastroczać wiele problemów natury organizacyjnej. Budzi również wątpliwości, analizując strukturę dowodzenia z punktu interesów strategicznych Polski, dlaczego Kwatery Główna NATO, przy udziale sojuszników zadecydowała, a Polska wyraziła zgodę, że w nowej *strukturze Dowodzenia* (NCS), przy redukcji jednego LCC z Madrytu, zmieniła dyslokację drugiego stanowiska dowodzenia szczebla operacyjnego operacjami lądowymi (LCC) z Haidelbergu Niemcy do LANDCOM Izmiru w Turcji? (Zarychta, 2013, s. 415). Niemniej jednak, według relacji

¹⁴ NATO Budżet, Op. cit.

Dowódcy Operacyjnego¹⁵ w trakcie ćwiczeń Anakonda-16, planowano i zrealizowano zapowiadane przez gen Tomaszewskiego (Tomaszewski 2016)¹⁶ przekazanie dowodzenia TOA (transfer of authority) dla Dowództwa LANDCOM z Izmiru¹⁷.

Należy zwrócić uwagę, że pojawiają się oceny zaangażowania NATO, którym jest brak merytorycznej rzetelności, gdyż omawianie wykorzystania operacyjnego formacji NATO, poza ich jawną dyslokacją, należy do treści niejawnych planów wariantowych COP¹⁸, które co prawda ujawniono w Wikileaks¹⁹, lecz na pewno doczekały się nowej aktualnej wersji. Pilnej analizy, wobec zaistniałej sytuacji geopolitycznej na „wschodniej i południowej flance NATO” wymaga problem politycznych deklaracji o nowej wizji wykorzystania olbrzymiego potencjału posiadanego przez strukturę sił NATO NFS w kategorii GRF HRF oraz FLR, czyli Korpusów które są podporządkowane operacyjnie (OPCOM – *Operational Command*) Sojuszniczemu Dowództwu Strategicznemu ACO (SHAPE). Od 2000 roku zespół DHQTF przeprowadził certyfikację dowództw NATO szczebla Korpusu, zdolnych prowadzić całe spektrum operacji połączonych o wysokiej skali intensywności (wojna) HIC (art. 5) oraz operacji reagowania kryzysowego (CRO) siłami w składzie do kilku dywizji i samodzielnych brygad specjalistycznych (Dereń, 2008). Wracając do okoliczności, które towarzyszyły podjętym decyzjom na szczycie w Newport, to należy pamiętać o konsekwencjach dla bezpieczeństwa złamania przez Rosję Memorandum Budapeszteńskiego o Gwarancjach Bezpieczeństwa²⁰ w rezultacie barbarzyńskiej aneksji Krymu i wzniesienia rebelii w Donbasie czym naruszono integralność terytorialną i suwerenności Ukrainy. NATO pomimo jawnego łamania prawa międzynarodowego, nie zdecydowało się wówczas na alert i sięgnięcie do mocnej zapowiedzi wprowadzenia zmian w następnej edycji Koncepcji Strategicznej „Efektywne Zaangażowanie i Nowoczesna Obronność” (Lizbona 2010) i oświadczenia weryfikacji zapisów o partnerstwie z Rosją²¹. Sojusznikom z flanki wschodniej i południowej zaproponowa-

¹⁵ <http://anakonda.do.wp.mil.pl/pl/2.html> (dostęp: 14.07.2016).

¹⁶ „Nowe jest to, że używamy elementów dowodzenia Sojuszu Północnoatlantyckiego – Dowództwa Komponentu Lądowego z Izmiru (Turcja) oraz Wielonarodowego Korpusu Północ-Wschód w Szczecinie. Praktyczne przekazanie i przejęcie odpowiedzialności przez elementy dowodzenia NATO jeszcze nigdy nie było w Polsce ćwiczone. To jest absolutna nowość” – podkreślił generał. <http://www.stefczyk.info/wiadomosci/polska/ruszaja-cwiczenia-anakonda%E2%80%9316,17136375940> (dostęp: 10.07.2016). <http://www.stefczyk.info/wiadomosci/polska/ruszaja-cwiczenia-anakonda%E2%80%9316,17136375940#ixzz4ETbnJAel>

¹⁷ Brak takiego przedsięwzięcia w zakładce „Exercises”, poza treningiem: ”Izmir - Loyal Vision 2016, the exercise that was planned in order to train Key Leaders for the Exercise Anaconda was conducted in Izmir. The event that took place in LANDCOM HQ was on 22nd March 2016. Exercise Anaconda will involve more than 25000 participants from 24 nations. It will provide significant training opportunities for the Alliance as well as for Poland, being the largest LIVEX (Live Exercise) in 2016. <http://www.lc.nato.int/media-center/news-archive/2016/loyal-vision-loyal-vision-2016-key-leader-training-for-anaconda-16-exercise> (dostęp: 14.07.2016)

¹⁸ <http://www.globalsecurity.org/military/ops/eagle-guardian.htm> (dostęp: 03.05.2016).

¹⁹ BBC News (2010): *Wikileaks: US-Nato plan to defend Baltics from Russia*, <http://www.bbc.com/news/world-europe-11933089>. (dostęp: 12.06.2016).

²⁰ *Budapest Memorandums on Security Assurances*, 1994, <http://www.cfr.org/nonproliferation-arms-control-and-disarmament/budapest-memorandums-security-assurances-1994/p32484> (dostęp: 24.06.2016)

²¹ „33. Współpraca NATO-Rosja ma znaczenie strategiczne, ponieważ przyczynia się do tworzenia wspólnego obszaru pokoju, stabilizacji i bezpieczeństwa. NATO nie stanowi zagrożenia dla Rosji. Przeciwi-

Tabela 2. Struktura Sił Odpowiedzi NATO (NRF) po reformie z 2014 roku

Skład NRF	Wielkość	Gotowość
Siły Bardzo Wysokiej Gotowości (Very High Readiness Joint Task Force, VJTF)	komponent lądowy: wielonarodowa brygada (ok. 5 tys. żołnierzy) z komponentem sił powietrznych, morskich i specjalnych w tym jeden batalion o podwyższonej gotowości (ok. 650 żołnierzy) łączna liczebność VJTF – 20 tys. żołnierzy	5–7 dni 48–72 godziny
Grupa Początkowa Sił Rozwinięcia (Initial Follow-on Forces Group, IFFG)	komponent lądowy: dwie wielonarodowe brygady	jedna brygada 30 dni druga brygada 45 dni
Puła Sił Odpowiedzi NATO (Response Forces Pool, RFP)	Brak dostępnych informacji o wielkości i składzie	
W skład poszczególnych sił w NRF wchodzi również komponent morski, powietrzny, sił specjalnych i CBRN		
Łączna liczebność NRF – 40 tys. żołnierzy		

Źródło: OSW: NATO na wschodniej flance – nowy paradygmat, <http://www.osw.waw.pl/print/24523> (dostęp: 13.07.2016).

no zapewnienie o sojuszniczej solidarności, natomiast poza dotychczasową dyslokacją instalacji NATO ze struktury dowodzenia i sił nie nastąpiły żadne rewolucyjne zmiany, gdyż toczyła się i ciągle toczy gra o „szacowanie” stosunków w odniesieniu do inter-

nie, chcemy dążyć do prawdziwego strategicznego partnerstwa między NATO a Rosją i będziemy działać zgodnie z tym, oczekując wzajemności ze strony Rosji. 34. Relacje NATO–Rosja opierają się na celach, zasadach i zobowiązaniach wynikających z Aktu Stanowiącego NATO–Rosja i Deklaracji Rzymskiej, szczególnie tych dotyczących poszanowania demokratycznych zasad i suwerenności, niepodległości i terytorialnej integralności wszystkich państw obszaru euroatlantyckiego. Mimo różnic w szczegółowych kwestiach jesteśmy przekonani, że bezpieczeństwo NATO i Rosji są wzajemnie powiązane i że silne i konstruktywne partnerstwo oparte na wzajemnym zaufaniu, przejrzystości i przewidywalności może najlepiej służyć naszemu bezpieczeństwu. Jesteśmy zdecydowani: Wzmacniać polityczne konsultacje i praktyczną współpracę z Rosją w dziedzinach wzajemnego zainteresowania, włączając w to obronę przeciwrakietową, walkę z terroryzmem, narkotykami i piractwem oraz promowanie szerszego międzynarodowego bezpieczeństwa; Wykorzystać w pełni potencjał Rady NATO–Rosja na rzecz dialogu i wspólnego działania z Rosją”. https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/koncepcja_strategiczna_nato_tlumaczenie.pdf (dostęp: 22.06.2016)

pretację aktu NATO Rosja²². Dlatego stwierdzenia o „wartości bojowej” pododdziałów których sens rozmieszczenie zasadzał się w *stricte* politycznej symbolice odstraszenia (politycznego, nie militarnego) jest nieprofesjonalne. Dlatego cytowana ocena jest daleka od profesjonalnej analizy operacyjnej, gdyż zdolności bojowe formacji „Early Entry” zależą nie od stałej dyslokacji, a od stanu gotowości i dostępności do strategicznych środków przerzutu (Strategic Lift) na brak których cierpi NATO. „Obecność wojskowa Sojuszu na wschodniej flance nie miała jednak większej wartości bojowej.

Zakładała rotacyjną ćwiczebną i szkoleniową obecność małych pododdziałów sojuszniczych wielkości kompanii (ok. 150 żołnierzy) oraz zwiększony udział w ćwiczeniach sił lądowych, powietrznych i morskich głównie w Polsce, państwach bałtyckich oraz w Rumunii. Ze względu na brak zgody w NATO na zwiększoną obecność wojskową na wschodniej flance, skoncentrowano się na reformie natowskich sił wsparcia – tzw. Sił Odpowiedzi NATO (NRF), a w ich ramach Sił Bardzo Wysokiej Gotowości (VJTF) wielkości brygady (ok. 5 tys. żołnierzy). W razie kryzysu czy konfliktu z Rosją miałyby one zostać szybko rozmieszczone z miejsca ich dyslokacji na wschodnią flankę” (Gotkowska, 2016).

Tabela 3. Planowany etat BGB - batalionowych grup bojowych (stan na lipiec 2016)

	Polska	Litwa	Łotwa	Estonia
Państwo ramowe (liczba żołnierzy)*	USA (1000)	Niemcy (600)	Kanada (450)	Wielka Brytania (500)
Wkład innych państw** (liczba żołnierzy)	Wielka Brytania (150), Rumunia (150)	Norwegia (200), Holandia (100–150), Belgia (150), Luksemburg (50), Francja (150)***	Polska (150), Portugalia (niepotwierdzone), Włochy (niepotwierdzone)	Dania (200), Francja (150)

* Państwa ramowe będą dokonywać ciągłej rotacji sił, zapewniając stałą obecność wojskową.

** Pozostałe państwa będą zapewniać okresowe rotacje, uzupełniające siły państw ramowych.

*** W 2018 roku.

Źródło: OSW: NATO na wschodniej flance – nowy paradygmat, <http://www.osw.waw.pl/print/24523> (dostęp: 13.07.2016).

²² *Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris, France*, http://www.nato.int/nrc-websites/media/59451/1997_nato_russia_founding_act.pdf (dostęp: 10.06.2016).

Przypomnieć również należy, że angażowanie jakichkolwiek sił NATO w rejon operacyjnego rozwinięcia, a w tym „sił odpowiedzi” NRF²³, zależy tylko od skomplikowanych zasad ich generowania oraz dyżurowania, wszystkich wymuszeń i ograniczeń które nałożono na kraje odpowiedzialne za fazy podnoszenia ich gotowości, przemieszania do rejonu operacyjnej i odpowiedzialności za bojowe użycie, analogicznie jak amerykańskiej koncepcji o operacjach „Early Entry”²⁴. W kontekście Szczytu Warszawskiego należy uwzględnić dotychczasowe zaangażowaniu elementów *struktury dowodzenia i sił NATO* rozmieszczonych w Polsce, jakkolwiek nie są to jednostki do walki a jedynie dowodzenia, szkolenia, treningów, eksperckie i wsparcia dowodzenia.

Decyzje NATO ze szczytu w Warszawie (2016) zmieniają charakter zaangażowania Sojuszu na wschodniej flance. W związku z agresywną polityką Rosji sojusznicy uznali, że konieczna jest obecność liczniejszych sił natowskich, które mają wymiar nie ćwiczebny, a bojowy. W Sojuszu brak było wprawdzie zgody na stałą dyslokację natowskich jednostek, co dla m.in. RFN byłoby sprzeczne z zapisami Aktu Stanowiącego NATO–Rosja²⁵. Uzgodniono jednak trwałą, rotacyjną obecność czterech batalionowych grup bojowych (BGB, po ok. 1000 żołnierzy) z pełnym uzbrojeniem i sprzętem wojskowym od pierwszego kwartału 2017 roku, co przedstawia tabela 3.

BGB nie są siłami, które zapewniłyby obronę Polski czy państw bałtyckich w obliczu potencjalnej rosyjskiej agresji, gdyż wymagałoby to rozmieszczenia w regionie co najmniej kilku sojuszniczych brygad (są oceny, że siedmiu). W Sojuszu nie ma na to politycznej zgody oraz gotowości do zainwestowania tak dużych środków finansowych, a w przypadku państw bałtyckich – faktycznej możliwości dyslokacji tak dużych sił.

W założeniu cztery BGB, uwikłane w walki w przypadku rosyjskiej agresji, będą jednak elementem, który uruchomi łańcuch natowskiej reakcji wojskowej i zaangażuje Sojusz w konflikt z Rosją. Nawet rotacyjne rozwinięcie formacji wielonarodowych o statusie OPCON NATO stanowi czynnik odstraszenia w tym względzie, że jakiekolwiek działania przeciwko nim, miałyby skutek jednoczesnego ataku na siły zbrojne kilka państw NATO. Można założyć, że taka strategia działania powinna ograniczyć aktywność rosyjską w podejmowaniu działań konfrontacyjnych i prowokacyjnych, czy też agresywnych.

Zakończenie

Głowy państw i szefowie rządów uczestniczący w szczycie Warszawskim wzięli udział w przyjęciu wydanym na jego zakończenie w symbolicznej lokalizacji, gdzie w 1955 roku ZSRR podpisywał Układ Warszawski, który sankcjonował istniejące od zakończenia II wojny światowej podporządkowanie Moskwie poszczególnych państw i ich

²³ NRF – MC 477 Concept (...), które są siłami „zorganizowanymi”: w oparciu o narodowe zdolności – które muszą spełniać wymagania dotyczące technologicznego zaawansowania, mobilności, ekspedycyjności i dostępności. (przyp. J.D.)

²⁴ The Joint Concept for Entry Operations, http://www.dtic.mil/doctrine/concepts/joint_concepts/jceo.pdf (dostęp: 10.06.2016)

²⁵ Op. cit.

armii, na mocy haniebnych porozumień Roosevelta i Churchilla ze Stalinem w Teheranie i Jaltie (Davies, 2008 ss. 238, 241-243), (Bieriezkow, 1970. ss. 170-176). Aby doszło do przerwania tego koszmaru i spełnienia marzeń wielu pokoleń o powrocie do cywilizacji zachodu, należy przypomnieć, że Polska otrzymała pierwsze gwarancje od NATO w 1994 roku, które zawarto w decyzji o zgodzie na przystąpienie do programu Partnerstwa dla Pokoju w 1994²⁶ roku, co uruchomiło proces organizacyjnego przystosowywania Państwa do spełnienia wielu wymagań w różnych dziedzinach. Po przezwycięzeniu wielu problemów, gdyż nie funkcjonował wówczas Mechanizm Planu działań na rzecz Członkostwa, 12 III 1999 roku w Independence (stan Missouri – USA) Minister Spraw Zagranicznych RP, prof. B. Geremek przekazał na ręce Sekretarz Stanu USA, p. M. Albright akt przystąpienia Polski do Traktatu Północnoatlantyckiego.

Z tą chwilą Rzeczpospolita Polska stała się formalnie stroną Traktatu – członkiem Sojuszu Północnoatlantyckiego i 16 III 1999 roku podniesiono flagi narodowe nowych trzech państw członkowskich przed Główną Kwaterą NATO w Brukseli oraz we wszystkich Dowództwach Zintegrowanej Struktury, a 23-25 kwietnia 1999 r. Polska uczestniczyła w Szczycie w Waszyngtonie, zwołanego m.in. w celu uczczenia 50. rocznicy powołania Traktatu Północnoatlantyckiego (Przegląd NATO, 1999). Szczyt warszawski wraca do klasycznej doktryny odstraszenia, co prawda w symbolicznym wymiarze, ale decyzja o rozmieszczeniu BGB w Polsce i państwach bałtyckich jest elementem przyszłościowej komplementarnej strategii odstraszenia NATO. Szczyt musi skutkować konsekwencjami w realizacji przełożenia języka polityki na język decyzji militarnych. Wszystkie zasoby, wchodzące w skład wymienionych ugrupowań zarówno w NRF jak i BGB znajdują się w podporządkowaniu narodowym, a fizycznie w bazach krajów, które zobowiązał się do takiej kontrybucji poprzez akt przekazania ich w podporządkowanie operacyjne (TOA) strukturom dowodzenia NATO, co jest trudne do osiągnięcia, ze względu na wyśrubowane kryteria gotowości operacyjnej i koszty utrzymania.

Nie należy też zapominać o licznych instalacjach NATO które już w Polsce funkcjonują, ramka zielona. Według poglądów prezentowanych przez OSW, z komentarzami autora, praktyczne działania dla wsparcia rozwinięcia nowych sił muszą się skoncentrować na (Gotkowska, 2016, s. 4):

- „inwestycji w zdolności wczesnego ostrzegania o zagrożeniach – tegoroczne natowskie ćwiczenia CMX z elementami wojny hybrydowej wykazały, że Sojusz musi szybciej podejmować decyzje na poziomie politycznym i wojskowym;
komentarz: struktura dowodzenia jest oparta na procesie „command and control” i nie funkcjonuje w niej „wolne czy szybkie” podejmowania decyzji, decyzje są podejmowane w oparciu o ROE, SOP, SOI oraz TTP, ograniczenia wynikają, ze względu na „national caveats”- czyli ograniczeń świadomości wprowadzanych do operacji ze względu na brak woli zaangażowania krajów wydzielających zdolności (UiSW urzędnika i sprzęt wojskowy) + żołnierzy, ale stosujących poprawność polityczną „obecności” na liście uczestników w projekcie. (przyp. J.D.)

²⁶ Autor brał udział w wydarzeniach tamtych lat pracując w Departamencie PCC (*Partnesrhip Coordination Cell*) w Mons w Belgii od czerwca 1998 roku, przed wstąpieniem Polski do NATO, aż do akcesji Polski do NATO w roku 1999, gdy zmienił zatrudnienie przyjmując obowiązki w Departamencie Planowania i Programowania Strategicznego w Strategicznym Dowództwie Sił Sojuszniczych w Europie (SHAPE).

- przeniesieniu przynajmniej części odpowiedzialności za podejmowanie decyzji o wykorzystaniu BGB, czy sił szybkiego reagowania NRF VJTF z poziomu politycznego (Rady Północnoatlantyckiej) na poziom wojskowy (Naczelny Dowódca Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie, SACEUR), co postulują państwa bałtyckie i Polska;
komentarz: SACEUR nie dowodzi taktycznie, jest to rola JFCs, lub LANCOM, i nie funkcjonuje tzw. „część odpowiedzialności” gdyż są to zasady „unity of command and unity of effort”, dlatego jest to praktycznie nierealne (przyp. J.D.)
- dostosowaniu dowództw operacyjnych NATO (JFC Brunssum i JFC Neapol) do prowadzenia operacji obrony zbiorowej po latach koncentracji na operacjach zarządzania kryzysowego poza obszarem traktatowym Sojuszu;
komentarz: to są dowództwa dostosowane do kierowania każdą operacją, gdyż były certyfikowane w ramach CJTF zdolne do przejęcia dowodzenia CRO oraz HIC art.5, dodatkowo do wykorzystania platformy morskiej C2 Mount Whitney²⁷ (będący bazowym elementem dowodzenia w zlikwidowanym JHQ Lizbona.) (przyp. J.D.)
- podporządkowaniu natowskich oddziałów (BGB, VJTF i NRF) jednemu łańcuchowi dowodzenia i zapewnienia efektywnej współpracy z amerykańskimi wojskami na wschodniej flance i z narodowymi siłami zbrojnymi.
komentarz: stworzenie jednego „chain of command” w oparciu o „command and control assests”, to znakiem w NATO znana procedura TOA (ćwiczona na Anakondzie pomiędzy LANDCOM Izmir i MNC-NE Szczecin) jest warunkiem „sine qua non”, gdyż bez spełnienia tych warunków dedykowane siły nie mogą być operacyjnie i taktycznie dowodzone, to są wielonarodowe siły rozwijane na zasadzie MOU/TA. (przyp. J.D.)
- wypracowaniu koncepcji sił rozwinięcia, które wsparłyby brygadę szybkiego reagowania VJTF w konflikcie na większą skalę;
komentarz: istnieją takie koncepcje, które powstały w wyniku przygotowań do certyfikacji przez DHQTF, jest w Europie potencjał operacyjny korpusów w kategoriach gotowości GRF HRF oraz FLR (L), (M), (N) (A) oraz sił SOF + NRF; dowodzony rotacyjnie – ramka czerwona. Korpusy które mają operacyjne i bojowe doświadczenie ISAF do rozwijania na teatrze działań. (przyp. J.D.) Strukturę GRF zaprezentowano na rysunku 4.
- zwiększenia szybkości przerzutu na wschodnią flankę sił wsparcia transportem kołowym i kolejowym;
komentarz: zadania dla ekspertów narodowych z NSIP oraz HNS. (przyp. J.D.)
- inwestycji w infrastrukturę wojskową w państwach wschodniej flanki (bazy lotnicze, morskie, poligony), tak aby mogły one przyjąć wsparcie sojusznicze większe niż brygada;
komentarz: zadania dla ekspertów narodowych z NSIP oraz HNS. (przyp. J.D.)
- aktualizacji planów ewentualnościowych dotyczących wschodniej flanki NATO i uwzględniających podjęte w Warszawie decyzje;
komentarz: plany wariantowe – contingency COB, jest to szczególny przypadek planowania, jedynie koordynowany z NDPP – wysoko klasyfikowany, spekulacje medialne nie przyczyniają się do podnoszenia bezpieczeństwa w tym obszarze. (przyp. J.D.), (Edström, H., Gyllensporre., 2012).

²⁷ Patrz: <http://www.tvn24.pl/pomorze,42/gdynia-uss-mount-whitney-w-polsce,660643.htm> (dostęp: 20.07.2016).l

- przeprowadzania sztabowych i poligonowych ćwiczeń według scenariusza obrony zbiorowej, w których będą brać udział wszystkie komponenty natowskich sił (BGB, VJTF i pozostałe komponenty NRF), siły amerykańskie w Europie i wojska narodowe państw wschodniej flanki;
komentarz: niezwykle kosztowne i skomplikowanie zadanie (przyp. J.D.)
- wypracowania strategii zwiększenia obecności morskiej i powietrznej NATO w rejonie Morza Bałtyckiego i Morza Czarnego.
komentarz: jest dostępna bardzo doświadczona grupa ekspercka z AMW kierowana przez prof. P. Mickiewicza i prof. T. Szubrychta. (przyp. J.D.)
- dostosowania retoryki i strategii w zakresie polityki nuklearnej NATO do rosyjskiej doktryny użycia taktycznej broni jądrowej. Zapisy deklaracji ze szczytu NATO w Warszawie sygnalizują zauważenie tego problemu przez Sojusz, są jednak dopiero wstępem do dyskusji sojuszników na ten temat.
komentarz: obecne cele wynikają z koncepcji strategicznej z Lizbony (2010). (przyp. J.D.)

Résumé

Szczyt miał donieść do znaczenia dla przywrócenia wiary w skuteczność NATO, wobec pozostawionej zimnowojennej tożsamości *wariora*, a braku sukcesu w operacji ISAF w Afganistanie, po uwikłaniu się w operację w Libii. Porównanie NLoA z desygnowanym na szczycie „pakietem” sił dla wzmocnienia „wschodniej flanki” jest tylko kroplą w morzu w porównaniu do realnych zdolności jakie posiadają kraje sojusznice. Patrz na zdefiniowane wymagania na NLoA w ramce żółtej. Dwie duże Operacje Połączone CJTF, sześć małych. Tylko wola polityczna indywidualnych krajów sojuszniczych odegra wiodącą rolę czy NATO będzie, będzie propagandową tubą Kwatery Głównej NATO HQ, gdy kolejne decyzje nie znajdą praktycznej implementacji (NATO, 2015a).

Oczekiwana jest decyzyjna sprawność zintegrowanej polityczno – wojskowej struktury NATO oraz współpracujących z nią narodowych zespołów (wszystkich zaangażowanych krajów) w tłumaczeniu na język praktyki politycznego komunikatu aby można było dokonać implementację ustaleń w zakresie dostosowania struktur wojskowych i procesów politycznych dla stworzenia spójnej i wiarygodnej strategii odstraszania. Na poziomie krajowym są niezbędne działania reaktywujące departament transformacji MON, niefortunnie zlikwidowany wbrew odpowiedzialności *funkcjonalnej w NATO*²⁸ (NATO, 215b) implementowanej do najnowszej struktury dowodzenia w zakresie koordynacji

²⁸ Patrz w Foreword: “Since its inception in 2003, the mission and role of Allied Command Transformation (ACT) in transforming NATO’s military structure, forces, capabilities and doctrine has increased steadily, reflecting ACT’s growing awareness among Allies and partners. Commensurate with ACT’s growing transformational initiatives and mandates are the nation’s desire to have a generic reference document to increase awareness about ACT and to foster a unified mindset of achieving a shared and common understanding of the key objectives of transformation. Although this publication was developed to inform nations about ACT and transformation, it is as evolving as the environment in which we live in. ACT sees innovation as a way to modernize transformation to meet evolving threats. As a hub of ideas, research and development, ACT reaches out to identify, assess, learn, and capitalize on our past, and constantly adapt in order to ensure the success of current operations and to deter or mitigate future threats. As NATO’s security environment

osiągania interoperacyjności (Dereń, 2016, slajd. 45). Jak zwykle niebezpieczeństwo czyha w naturze konfrontacji decyzji szczytu z wyzwaniami natury przede wszystkim politycznej. Nieskuteczny pucz w Turcji, jej nowe możliwe polityczne alianse mogą mieć, nieprzewidywalne skutki dla warszawskich decyzji. Również decyzje podjęte na szczycie NATO w Warszawie mogą być traktowane przez niektórych sojuszników z Europy Zachodniej jako wystarczający sygnał polityczny wobec Rosji, który nie wymaga dalszych inwestycji w transformację i przystosowanie sił do kolektywnej obrony na poziomie wojskowym w NATO i który dla równowagi powinien być uzupełniony o zintensyfikowany dialog i współpracę z Rosją na poziomie dyplomatycznym, gdyż w *poszczytowym* spotkaniu na szczuble ambasadorów Rady NATO – Rosja, nie osiągnięto żadnych rezultatów, poza wymianą sprzecznych kurtuazyjnych poglądów na temat Ukrainy, Krymu, uzyskując zgodę do co do rozpatrzenia problemów bezpieczeństwa lotów w przestrzeni nad Bałtykiem oraz kontynuowanie rozważenia standardowych obszarów porozumienia²⁹. Co do założonej tezy i rozważanego w procesie metodologicznym problemu badawczego, na podstawie kwerendy dostępnych źródeł, można przyjąć, że decyzje Warszawskiego Szczytu przyjęto. Jak do tego dochodzono pokazują badania, jakie będą rezultaty nikt nie jest w stanie tego przewidzieć. Jakkolwiek, oficjalny komunikat szczytu warszawskiego jest pełen optymizmu (NATO, 2016c), co potwierdzono w oficjalnym stanowisku polskiego MSZ³⁰:

PODSUMOWANIE DWÓCH DNI SZCZYTU NATO W WARSZAWIE

NATO kończy szczyt w Warszawie jako silniejsza organizacja. To było przełomowe spotkanie głów państw i szefów rządów. Zostały podjęte decyzje polityczne i wojskowe, które realnie wzmacniają wszystkie flanki Sojuszu. Sojusznicy zademonstrowali determinację i jedność, aby odpowiedzieć na zagrożenia ze wschodu i południa.

changes dramatically, ACT is prepared to help assess our strengths and shortfalls and enable a strong level of ambition towards a unified development of future capabilities capable of defeating hybrid threats”.

²⁹ Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following a meeting of the NATO-Russia Council; http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_134102.htm?selectedLocale=en (dostęp: 10.07.2016).

³⁰ Kilka sformułowań zawartych w komunikacie wskazuje na to, iż nie był on konsultowany z ekspertami z dziedziny bezpieczeństwa i obronności, np. użycie pojęć „koordynowanie i nadzorowanie” w stosunku do ugrupowań tworzonych ze *struktury sił NATO* wskazuje na brak wiedzy o *chain of command* (łańcuchu dowodzenia). Co zaskakujące, komunikat MSZ nie zawiera żadnej informacji o historycznym porozumieniu NATO – EU, „Wspólna deklaracja UE–NATO o zacieśnianiu praktycznej współpracy w wybranych dziedzinach. Są wśród nich: przeciwdziałanie zagrożeniom hybrydowym – m.in. poprzez opracowanie skoordynowanych procedur, współpraca operacyjna na morzu i w zakresie migracji, koordynacja działań w dziedzinie bezpieczeństwa cybernetycznego i cyberobrony, tworzenie spójnych, komplementarnych i interoperacyjnych zdolności obronnych, prężniejszy przemysł obronny i intensywniejsze badania nad obronnością, lepsze skoordynowanie ćwiczeń, budowanie potencjału partnerów na Wschodzie i na Południu w zakresie obrony i bezpieczeństwa”. <http://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/international-summit/2016/07/08-09/> (dostęp: 21.07.2016). (przyp. J.D.)

WARSZAWSKA DEKLARACJA O BEZPIECZEŃSTWIE TRANSATLANTYCKIM

Podczas szczytu przyjęta została Warszawska Deklaracja o Bezpieczeństwie Transatlantyckim. Deklaracja jest dodatkowym dokumentem w stosunku do Komunikatu Końcowego i opisuje negatywną długofalową zmianę w środowisku bezpieczeństwa i odpowiedź NATO opartą na wzmocnionej obecności wojskowej na wschodniej flance oraz budowie stabilności zarówno w południowym, jak i wschodnim sąsiedztwie. Deklaracja potwierdza również konieczność dalszej adaptacji NATO.

WZMOCNIENIE WSCHODNIEJ FLANKI

Sojusz przypieczętował decyzje dotyczące adaptacji wojskowej na wschodniej flance. Najważniejszym jej elementem będzie obecność czterech sojusznich wielonarodowych batalionów, mających poszerzone zadania wojskowe w stosunku do obecności ustanowionej po szczycie w Newport.

Bataliony koordynowane będą przez tzw. państwa ramowe (USA, Wielka, Brytania, Niemcy, Kanada). Nadzorowane będą przez dowództwo dywizji, które powstanie na bazie polskiej jednostki. Obecność będzie wpisana w nowe jakościowo działania odstraszające i obronne Sojuszu.

W Polsce będzie stacjonował batalion USA, co ogłosił prezydent USA Barack Obama w Warszawie. Potwierdza to strategiczny charakter polsko-amerykańskich relacji. W Warszawie postanowiono, że Sojusz będzie kontynuował prace nad obecnością wojskową na wschodniej flance.

ROSJA

Rosja kontynuuje agresywną politykę wobec Ukrainy wybierając ścieżkę konfrontacji. Na skutek jej działań środowisko bezpieczeństwa uległo zasadniczej, niekorzystnej długofalowej zmianie, wymuszając na NATO stosowne działania wzmacniające wschodnią flankę Sojuszu. Jednocześnie sojusznicy zgodzili się, że należy prowadzić dialog z Rosją. Jego głównym celem powinno być ograniczenie ryzyka i incydentów oraz zwiększenie przejrzystości działań wojskowych. Nie ma jednak mowy o powrocie do prawdziwego partnerstwa z Rosją do czasu, aż zacznie ona w pełni przestrzegać prawa międzynarodowego.

OBRONA PRZECIWRAKIETOWA

Sojusz przeszedł do kolejnego etapu rozwoju systemu obrony przeciwrakietowej. Oznacza to bardziej zaawansowaną obronę wojsk, ludności i europejskiej części terytorium NATO przed atakiem pocisków balistycznych. Baza w Redzikowie stanie się częścią systemu natowskiego. Będzie miała zatem kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa Sojuszu i jego kolektywnej obrony.

MISJA NATO W AFGANISTANIE

Misja NATO Resolute Support będzie kontynuowała swoje zadania po 2016 roku. Polski Kontyngent Wojskowy do końca 2016 roku pozostanie na niezmienionym poziomie.

PROMOWANIE STABILNOŚCI W SĄSIEDZTWIE SOJUSZU

Ważnym elementem przyjętego pakietu warszawskiego jest budowanie sfery stabilności w sąsiedztwie Sojuszu poprzez rozwijanie zdolności obronnych partnerów. Uzupeł-

nianie zdolności wojskowych i budowanie odporności może okazać się alternatywą dla operacji wojskowych. Inicjatywa jest adresowana zarówno do partnerów południowych, jak i wschodnich.

GLOBALNA KOALICJA PRZECIWKO TZW. PAŃSTWU ISLAMSKIEMU

Sojusz nie uczestniczy w działaniach Globalnej Koalicji, ale wszystkie państwa członkowskie tak. Zdecydowaliśmy się jednak jako Sojusz pomóc Globalnej Koalicji. NATO, dzięki samolotowi AWACS, będzie dodatkową parą „oczu i uszu”. Decyzja NATO zwiększa także bezpieczeństwo tych sojuszników, którzy prowadzą w regionie działania operacyjne. Dzięki lepszemu rozpoznaniu także polscy piloci będą bezpieczniejsi.

UKRAINA

Wszystkie poprzednie ustalenia i decyzje dot. współpracy NATO-Ukraina nadal obowiązują. Sojusz wyraził solidarność NATO z Ukrainą. Konflikt Rosji z Ukrainą musi zostać rozwiązany z poszanowaniem integralności terytorialnej Ukrainy, obejmującej także Krym, jej suwerenność i w pełnej zgodności z normami prawa międzynarodowego. Przyjęliśmy ambitny, rozbudowany pakiet współpracy praktycznej. Jest to ważny krok w kierunku dalszego wzmacniania przez NATO zdolności obronnych Ukrainy. Demokratyczna, suwerenna Ukraina jest kluczowa dla bezpieczeństwa całego europejskiego kontynentu; bez bezpiecznej Ukrainy nie będzie bezpiecznej Polski. Dlatego Polska inwestuje we wsparcie Ukrainy i jej sił zbrojnych. Prowadzimy wspólne ćwiczenia wojskowe, razem z USA, Wlk. Brytanią, Kanadą i Litwą szkolimy ukraińskich żołnierzy w Jaworowie. Stworzyliśmy także wielonarodową brygadę litewsko-polsko-ukraińską.

GRUZJA

Uzgodniliśmy wzmocnienie politycznej i praktycznej współpracy z Gruzją, w tym jeszcze bliższą współpracę sił zbrojnych, także na terytorium Gruzji. Powinno to przełożyć się na zwiększenie zdolności obronnych Gruzji przed potencjalnymi formami agresji. Potwierdziliśmy zasadę „otwartych drzwi”, odnotowując postęp Gruzji na drodze do członkostwa. Tbilisi posiada wszystkie narzędzia niezbędne do tego celu.

Biurowo Rzecznika Prasowego

Ministerstwo Spraw Zagranicznych”.

Bibliografia

1. AAP-6 PL, (2015). *SŁOWNIK TERMINÓW I DEFINICJI NATO*, wcnjik, Warszawa. http://wcnjik.wp.mil.pl/plik/file/N_20130808_AAP6PL.pdf (dostęp: 12.06.2016).
2. A RUSI Report, (2005). *Reforming NATO Force Generation: Progress: Problems and Outstanding Challenges*, IMS Central Record Nr 105008041.
3. Asmus, R. D., (2010). *Mała wojna która wstrząsnęła światem: Gruzja, Rosja i przyszłość Zachodu*, respublica, Warszawa.
4. Atlantic Community, (2016). *The Open Think Tank on Foreign Policy: NATO's Biggest Mistakes and Lessons Learned*, Washington – Berlin.
5. Balcerowicz, B., (2019). *Ziły zbrojne w czasie pokoju kryzysu i wojny*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.

6. Banasik, M., (2015). *Zdolności NATO do działań ekspedycyjnych w przyszłym środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego*, Difin, Warszawa.
7. Baylis, J., Wirtz, J., Gray, C.S., Cohen, E., (red). (2007). *Strategia we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagielińskiego, Kraków.
8. Bierieżkow, W. (1970). *Stalin Roosevelt Churchill w Teheranie*, KiW, Warszawa.
9. Blair, T., (2011). *Podróż*, Wyd. SONIA DRAGA, Katowice.
10. Brzeziński, Z., (2013). *Strategiczna wizja, Ameryka a kryzys globalnej potęgi*, Wyd. Literackie, Kraków.
11. Carlo, J., (2003). *Geopolityka*, Wyd. im. Ossolińskich, Wrocław, Warszawa, Kraków.
12. Cimbala, S.J., (2014). *US Military Strategy and the Cold War Endgame*. Routledge.
13. Davies, N. (2008) *Europa walczy: Nie takie proste zwycięstwo*, Wydawnictwo Znak, Kraków.
14. DEFENCE24, (2016). Raport #MilFor Polska potrzebuje dodatkowej dywizji. „Problemem zdolności antydywizyjnych” | DEFENCE24 <http://www.defence24.pl/387449,raportmilforpolskapotrzebujedodatkowejdywizjiiprotblememzdolnosciantydywizyjne> (dostęp: 15.06.2016).
15. Dereń, J., (2008). *Interoperacyjność i wymagania standaryzacyjne w NATO*, (red). Sienkiewicz P., Wyd. AON S/7274, Warszawa.
16. Dereń, J., (2009). *Standaryzacja w siłach zbrojnych Sojuszu w aspekcie procesu planowania obronnego NATO*, (Rozprawa doktorska), Akademia Obrony Narodowej, Warszawa.
17. Dereń, J., (2014a). *Fenomen Państwa Islamskiego oraz inne opracowania wynikające z procesu badawczego dla Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych Republiki Iraku*, Warszawa – Bagdad.
18. Dereń, J., (2014b). *NATO Military Shortfalls as crucial hindrance to operations*, RBM Vol. 8 Nr. 1., Wrocław.
19. Dereń, J., (2015). *Projektowanie bezpieczeństwa Polski z wykorzystaniem metodologii Planowania Operacyjnego i Programowania Obronnego harmonizowanych z Procesem Planowania Obronnego NATO (NDPP)*, I Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt. : Strategiczne projektowanie bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, (niepublikowany referat, prezentacja dostępna na: <http://dsw.academia.edu/jerzyderendswedupl>
20. East Foreign Policy Brief, (2003). *Clean Break or Dirty War?: A Clean Break: A New Strategy for Securing the Realm*, Institute for Research: Middle Eastern Policy, Inc. March 27. http://www.irmep.org/PDF/3-27-2003_Clean_Break_or_Dirty_War.pdf. (dostęp: 10.07.2016)
21. Edström, H. Gyllensporre, D (2012). *Pursuing Strategy: NATO Operations from the Gulf War to Gaddafi*, New Security Challenges, Springer.
22. Fukuyama, F., (1989). *The End of History?*, The National Interest, Summer.
23. Gordon IV, J Matsumura, J.J., (2016). *The Army's Role In Overcoming Anti-Access and Area Denial(A2/AD), Challenges*, RAND Co, Santa Monica, CA 90407-2138.
24. Gryz, J., (red), (2008). *Bezpieczeństwo w stosunkach transatlantyckich*, adammarszałek, Toruń.
25. Gryz, J., (2013). *Bezpieczeństwo państwa. Władza – Polityka – Strategia*, Wyd. AON, Warszawa.
26. Huntington, S., (1993). *The Clash of Civilizations?*, Foreign Affairs, Summer.
27. Huntington, S. P., (2008). *Zderzenie cywilizacji.*, Wydawnictwo Literackie, Muza, Warszawa.
28. Kagan, R., (2003). *Potęga i Raj, Ameryka i Europa w nowym porządku Świata*, Wyd. Studio EMKA, Warszawa.
29. Kissinger, H., (2014). *Word Order*, PEGIUN PRESS, New York.
30. Kitler, W., (2011a). *Bezpieczeństwo narodowe. Podstawowe kategorie Uwarunkowania, System*, Wyd. AON, Warszawa.
31. Kitler, W., (2010). *Bezpieczeństwo narodowe. Podstawowe kategorie, dylematy pojęciowe i próba systematyzacji*, [w:] Towarzystwo Wiedzy Obronnej, Zeszyt Problemowy, Nr 1 (61).
32. Koziej, S., (red), (2013), *Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, BBN, Warszawa.
33. Kotarbiński, T., (1982). *Traktat o dobrej robocie*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo Wrocław.
34. Kraj, K., (2012). *Wojny asymetryczne czy miatieżewojna Jewgienija Messnera zagrożeniem bezpieczeńst-*

- wa w XXI wieku, [w:] *Bezpieczeństwo Teoria i Praktyka*, Czasopismo Krakowskiej akademii im. A. F. Modrzewskiego, numer 3(VIII) Kraków.
35. Kukulka, J., (1982). *Bezpieczeństwo a współpraca europejska: współzależności i sprzeczności interesów* [w:] *Sprawy Międzynarodowe* nr. 7.
 36. Kupiecki, R., (2009). *Siła i Solidarność- Strategia NATO 1949-1989*, Wyd. PISM, Warszawa.
 37. Kuźniar, R., (2012). *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, Wyd. Naukowe SCHOLAR, Warszawa.
 38. Kuźniar, R., (2011). *Pozimnowojenne dwudziestolecie Stosunki międzynarodowe na przełomie XX i XXI wieku*, Wyd. Naukowe SCHOLAR, Warszawa.
 39. Nowak, J. M., (2011). *Od hegemonii do agonii. Upadek Układu Warszawskiego. Polska perspektywa*, Wyd. Bellona, Warszawa.
 40. Lorentz, W., (2012). *Yawning Gaps in NATO Planning*, PISM, Policy Paper, No 42, Warszawa.
 41. Lorentz, W., (2015). *Szczyt NATO potrzebuje tarczy na wschodniej flance*, PISM, Biuletyn, No 15, Warszawa.
 42. Lorentz, W., (2016). *Szczyt NATO*, MSZ, Warszawa. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/szczyt_nato_2016/nato/szczyt_nato/
 43. (dostęp: 01.09.2016).
 44. Marszałek, M., (2013). *Operacje reagowania kryzysowego NATO: Istota, Uwarunkowania, Planowanie*, Difin, Warszawa.
 45. Mickiewicz, P., (2012). *Strategia państwa – uwarunkowania i determinanty zmian* [w:] *Morze Bałtyckie w polskiej strategii bezpieczeństwa morskiego*, Wyd. Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław.
 46. Mickiewicz, P., Kubiak, K., (red), (2008a). *NATO w dobie transformacji: Globalny system bezpieczeństwa a próby utrzymania Pax Americana*, adammarszałek, Toruń.
 47. Mickiewicz, P., Kubiak, K., (red), (2008b). *NATO w dobie transformacji: Siły zbrojne w transatlantyckim systemie bezpieczeństwa na początku XXI wieku*, adammarszałek, Toruń.
 48. MSZ RP, (2016). *Podsumowanie dwóch dni Szczytu NATO w Warszawie*, Warszawa. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/szczyt_nato_2016/podsumowanie_dwoch_dni_szczytu_nato_w_warszawie;jsessionid=9802E64D0AFAD5E5D5F5A7A1C8EE8BAD.cmsap4p (dostęp: 21.07.2016).
 49. NATO, (2015a). *Second annual report NATO's Secretary General: NATO's Achievements and Challenges in 2015*. Brussels.
 50. NATO, (1949). *Traktat Północnoatlantycki*. Waszyngton. <http://www.stosunki.pl/sites/default/files/images/Traktat%20P%C3%B3%C5%82nocnoatlantycki.pdf> (dostęp: 11.02.2014.)
 51. NATO, (1951, 1951, 1954, 1995). *SOFA: Umowy między Państwami-Stronami Traktatu Północnoatlantyckiego dotyczącej statusu ich sił zbrojnych*, Londyn, Ottawa, Paryż, Bruksela. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17265.htm oraz http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17265.htm (dostęp: 23.05.2014).
 52. NATO, Przegląd., (1999). *Wydanie specjalne: Szczyt w Waszyngtonie*, Lato 1999, Nr. 2. Kwartalnik.
 53. NATO, (2015b). *TRANSFORMATION HANDBOOK*, <http://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/20150928handbook.pdf> (dostęp: 10.06.2016).
 54. NATO, (2002). *NATO Response Force*, MCM-159-02.
 55. NATO, (2016a). *Defence Expenditures of NATO Countries (2009-2016)*, COMMUNIQUE, PR/CP(2016)116, www.nato.int (dostęp: 12.07.2016).
 56. NATO, (2016b). *Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following a meeting of the NATO-Russia Council*; http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_134102.htm?selectedLocale=en (dostęp: 10.07.2016).
 57. NATO, (2016c). *Warsaw Summit Communiqué*, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016. Warsaw.
 58. NATO, NSIP (2016d). *Inwestycje NATO w Polsce w ramach NSIP*, <http://www.mon.gov.pl/d/pliki/rozne/2016/03/NSIP2.pdf> (dostęp: 10.06.2016).
 59. Riccio, F.J., Schutzer, D., (1986). *U.S. Military Communications: A C3I Force multiplier.*, Computer Science Press., Maryland.

60. Skyttner, L., (1996). *General system theory*, MACMILLAN PRESS LTD, London.
61. Sienkiewicz, P., (1983). *Inżynieria systemów*, Wyd. MON, Warszawa.
62. Sienkiewicz, P., (red), (2008). *Wybrane metody naukowych badań nad bezpieczeństwem i obronnością, Studium metodologiczne*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa.
63. Sienkiewicz, P., (2012–2016). *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego*, AON, Biblioteka Wiedzy o Bezpieczeństwie, Tomy: I-II-III-IV-V-VI-VII., Warszawa.
64. Nowak, J. Maria., (2011). *Od hegemonii do agonii. Upadek Układu Warszawskiego Polska perspektywa*, Bellona, Warszawa.
65. ONET, (2016). „Na linii frontu”. *Trudna sytuacja flanki wschodniej NATO*, <http://wiadomosci.onet.pl/tylkowoncie/naliniifrontutrudnasytuacjaflankiwschodniejnato/> (dostęp: 22.05.2016).
66. Nye, S.J., Jr., (1990). *Soft Power*, Foreign Policy. No 80.
67. Pacek, B., (2014). *Nauki o obronności i nauki o bezpieczeństwie w badaniach techniki i technologii obronnych*, VII Konferencja Naukowo-Przemysłowa badania naukowe w obszarze Techniki I Technologii Obronnych. Warszawa. http://www.dnsw.mon.gov.pl/plik/file/Konkurs_2014/AON.pdf (dostęp: 01.06.2016).
68. Prins, G., Robert, S., (2008). *Risk threat and security The case of the United Kingdom*, RUSI, vol. 153 no. 1.
69. Ricks, T. E., (2006). *Fiasco: The American Military Adventure in Iraq*, New York, Penguin Press.
70. Smith, R., (2010). *Przydatność siły militarnej: Sztuka wojenna we współczesnym świecie*, PISM, Warszawa.
71. Stiglitz, J. (2009). *Wizja sprawiedliwej globalizacji : propozycje usprawnień*, PWN, Warszawa.
72. Tomaszewski, M. (2016). Wywiad pt.: *Ruszają ćwiczenia Anakonda – 16*, <http://www.stefczyk.info/wiadomosci/polska/ruszaja-cwiczenia-anakonda%E2%80%9316> (dostęp: 10.07.2016).
73. Williams, P. D., (2012). *Studia bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
74. Wołeszo J., Kręciński J., (red), (2013). *Podstawy dowodzenia w aspekcie działań sieciowych*, Wyd. AON, Warszawa.
75. Zarychta, S., (2013). *Struktury militarne NATO*, Bellona, Warszawa.
76. Zarychta, S., (2012). *Doktryny i Strategie NATO 1949–2012*, Wydawnictwo MW, Gdynia.
77. Young, T-D., (1997a). *Command In NATO after Cold War: Alliance, National, and Multinational Consideration*, SSI, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania.
78. Young, T-D., (1997b). *Multinational Land Formation and NATO: Reforming Practices and Structures*, SSI, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania.